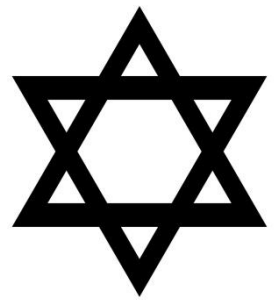

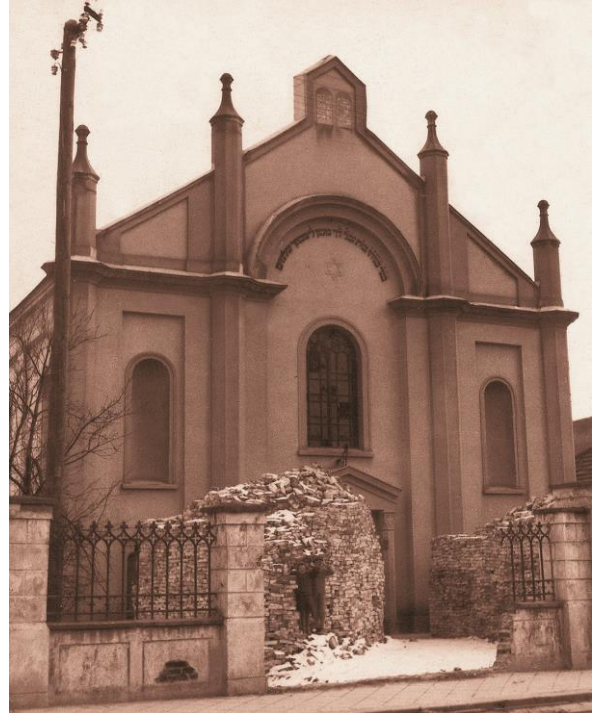
Dejiny Židov v Púchove

Autor textu: Mgr. Pavol Makyna, PhD. – OZ PUCHOVO DEDIČSTVO

Z najstarších dejín Židov v Púchove

Prvá písomná zmienka o Židoch v Púchove pochádza z r. 1685. Spomínajú sa v nej 2 rodiny podomových obchodníkov. Ich pobyt v mestečku bol pravdepodobne kontinuálny, lebo zmienky o židovských rodinách nachádzame aj v ďalšom období a ich počet sa pomaly zväčšoval. V r. 1715 skupina židovských obyvateľov Púchova žiadala Trenčiansku stolicu o zachovanie ich práva na pobyt, čím sa bránila proti šíreniu teórie, že Židia šíria mor z Moravy, za čo boli ochotní zaplatiť pokutu 1 000 zlatých ak niekoho nakazia. Žiadosť bola s najväčšou pravdepodobnosťou vybavená kladne, keďže už r. 1727 Imrich Marczibányi žaloval Púchovčanov za násilné trestné činy, ktoré boli páchané na jeho poddaných. V tom čase je v mestečku evidovaných 32 obyvateľov židovského vierovyznania. Trestné činy na púchovských Židoch sa rozrástli do tej miery, že Samuel Abrahám, richtár židovskej obce, požiadal lednické panstvo o ochranu v podobe poddanskej závislosti. 1. júla 1775 predložili Židia svojmu lednickému zemepánovi Aspremont-Lindenovi menoslov obyvateľov 35 židovských rodín žijúcich v Púchove. Od lednického panstva získali pozemky, fyzickú ochranu a ochranu pre podnikanie.

Púchovskí Židia mali svojho vlastného parnasa (správcu) a patrili do kompetencie hlavného rabína v Trenčíne. V r. 1740 sa židovská komunita rozrástla o 6 rodín z Lipníka na Morave a v nasledujúcich rokoch o ďalších prisťahovalcov, najmä z Moravy. Okolo r. 1780 bol v Púchove založený spolok Chevra Kadiša, ktorý sa staral

o zabezpečenie pohrebných rituálov i pre nemajetných. Bohoslužby sa konali zo začiatku v súkromných domoch, neskôr v provizórnej modlitebni na Chmelinci. Svojich zosnulých

pochovali najskôr na židovskom cintoríne v Ilave. V roku 1787 zriadili v Adamcovej usadlosti púchovský židovský cintorín (Hoštínska cesta – 4 875 m²).

Prvá zmienka o púchovskom rabínovi je z konca 18. storočia. Pravdepodobne ním bol Natanel Hakohen (Kohn) z Moravy, slávny učenec, nazývaný *Hakadoš mi Púchov* (Svätý z Púchova). Do jeho kompetencie patrilo asi 300 Židov z Púchova a okolia. Vo funkcii zotrval až do svojej smrti na zač. 19. storočia. Na jeho náhrobnom kameni na púchovskom cintoríne bol nápis – Svätec a velíkán Izraela. Jeho nasledovníkmi v Púchove boli napr. Imrich Nasale, Jehuda Leb, Chajim Langfelder, Jozef Lichtenstein, Vesannel Kohn a Samuel Deutschländer.

Od začiatku 19. storočia sa púchovská židovská komunita rozrástla a stala sa pevnou súčasťou mestečka. Prevažná väčšina jej príslušníkov sa živila obchodovaním, remeslami a ich ekonomické postavenie sa postupne zlepšovalo. Náboženský, spoločenský a kultúrny život miestnych Židov sa sústredil okolo synagógy postavenej z dreva v r. 1806. Okolo r. 1864 celá zhorela, ale v r. 1868 na jej mieste vyrástla nová murovaná v historizujúcom slohu (Moyzesova ulica). Na jej priečelí bol hebrejský citát z 1. knihy kráľov 8:13: „*Rád som ti postavil dom za príbytok, miesto, kde máš bývať naveky.*“ Židovská ľudová škola s nemeckým vyučovacím jazykom bola založená okolo r. 1850.

Po rozkole medzi židovskými a náboženskými obcami v Uhorsku na prelome r. 1868/69 sa komunita definovala ako status quo ante (nezmenený stav). Okrem cintorína, synagógy a školy vlastnila mikve (rituálny kúpeľ) a budovu, v ktorej boli byty šocheta (mäsiara), šamesa (správcu synagógy) a spoločenská miestnosť. Úradnou rečou náboženskej obce bola nemčina. S majoritným obyvateľstvom sa Židia dorozumievali najmä po slovensky a ich spolunažívanie bolo pokojné. Od zač. 20. storočia počet príslušníkov náboženskej obce prudko klesal. Mladí odchádzali do väčších miest vplyvom ekonomickej situácie i prevratových pogromov na konci roku 1918, kedy pri rabovaní židovských obchodov a bytov v Púchove zabil dav manželku Salomona Politzera. Na frontoch 1. svetovej vojny bojovalo asi 20 Židov z Púchova v rakúsko-uhorskej armáde a 4 z nich tam aj zahynuli.

Židovská náboženská obec v medzivojnovom období

Po 1. svetovej vojne mala púchovská židovská náboženská obec spolu so Židmi z okolitých obcí asi 400 členov, resp. 75 hláv rodín platiacich cirkevnú daň. V 1. Československej republike stál na čele obce Izidor Káčer. V 30. rokoch viedol náboženskú obec Dr. Gabriel Szeghó. V medzivojnovom období patrili púchovskí Židia do kompetencie rabína v Ilave. Zastupoval ho kantor Herman Schurk. V r. 1922 bol rozpočet

náboženskej obce približne 20 000 Kč. V r. 1928 sa pripojila k novozaloženej zemskej konfesionalnej organizácii Ješurun.

V roku 1924 bol vykonaný súpis všetkých židovských náboženských obcí v Okrese Púchov. Štatistické údaje poukazujú na 4 židovské náboženské obce, a to v Púchove druhu „status quo“, v Pruskom a Lúkach typu „kongresová“ a v Bolešove „ortodoxná“. Z daného prehľadu bolo zistené, že ani v jednej obci nebolo obsadené miesto rabína.

Židovské deti navštevovali štátne školy, lebo židovská škola bola pre finančné problémy a malý počet žiakov zatvorená. Náboženstvo ich učil miestny kantor. Židovská mládež bola organizovaná v sionistických mládežníckych hnutiach Hašomer Hacair a Makabi Hacair. Telovýchovná jednota Makabi mala 65 členov a bola veľmi aktívna.

V medzivojnovom období nastala intenzívna integrácia Židov do spoločenského a hospodárskeho života mestečka. Židia v Púchove boli aj politicky veľmi angažovaní prostredníctvom Židovskej strany. Pomocou nej si majitelia obchodov a pohostinstiev udržiavali pozíciu v obecnom zastupiteľstve a chránili tak záujmy svojich členov a čelné postavenie v hospodárstve mesta. Vo voľbách do obecného zastupiteľstva roku 1923 získali Združené židovské strany 4 mandáty a skončili tak tretie v poradí za Slovenskou ľudovou stranou s 11 mandátmi a tzv. štátotvornými stranami s 3 mandátmi. V ďalších voľbách získala Židovská strana v obecnom zastupiteľstve 3 mandáty za Hlinkovu slovenskou ľudovou stranou (HSL'S) so 17 kreslami a Združenou stranou pracujúceho ľudu s 5 mandátmi. V r. 1928 získala Židovská strana v komunálnych voľbách 10% z celkového počtu odovzdaných hlasov. V roku 1930 získala Židovská strana opäť 3 mandáty.

Pri sčítaní ľudu v roku 1930 sa prihlásilo k československej národnosti 86,2 % obyvateľov, k židovskej 9,4 %, k nemeckej 1,4 % a 14 obyvateľov malo inú národnosť. Migrácia mladých do veľkých miest i zahraničia pokračovala aj v tomto období. Koncom 30. rokov mala židovská komunita len asi 220 členov. Väčšina Židov sa živila obchodovaním a remeslom. Vlastnili asi 40 obchodov, 12 remeselníckych dielní, továreň na obuv (Brichta a synovia), na kožené výrobky (Herman Immerblum), garbiarne (Gustáv Hertzka a Izidor Káčer) a kameňolom (Brichta a Levi), boli tiež podielnikmi Úverovej banky.

Holokaust

Po Mníchovskej dohode a následnom vyhlásení autonómie Slovenska 6. októbra 1938 sa postavenie židovskej komunity veľmi zhoršilo. Bola zakázaná činnosť Židovskej strany a jej zástupcovia boli vylúčení z mestského zastupiteľstva. 4. novembra 1938 predseda autonómnej vlády Jozef Tiso nariadil okresným úradom vysídlenie všetkých Židov bez slovenskej štátnej príslušnosti, nemajetných a bez domovského práva v obci za novú južnú hranicu vytýčenú 1. Viedenskou arbitrážou. Asi 20 osôb bolo násilne odvlečených do okresu Galanta na územie, ktoré pripadlo Maďarsku. Niektorí sa po čase mohli vrátiť do svojich domovov, ale prístup štátnych

a regionálnych orgánov k Židom naznačoval budúci spôsob tzv. riešenia židovskej otázky na Slovensku.

Po vzniku Slovenského štátu mala židovská náboženská obec v Púchove asi 250 členov.

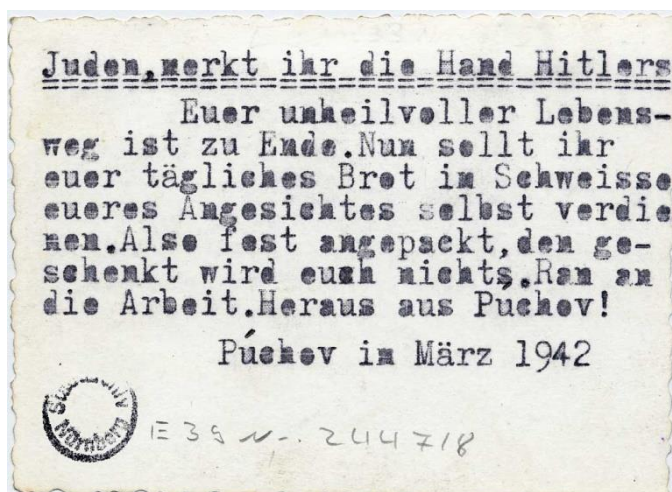

Predsedom obce bol Dr. Gabiel Szeghó, rabína zastupoval kantor Herman Regner. Protižidovské zákonodarstvo a antisemitské štvance veľmi narušili pomerne pokojné spolunažívanie židovského a majoritného obyvateľstva. V r. 1940 boli zakázané všetky židovské organizácie a spolky. Bola založená okresná pobočka jedinej povolenej židovskej organizácie Ústredne Židov (ÚŽ) pod

dohľadom štátu. Do funkcie dôverníka ÚŽ bol dosadený lekár Móric David. Po vylúčení židovských žiakov zo štátnych a verejných škôl obnovila náboženská obec vyučovanie v židovskej škole, ktorú rozšírili na 8 tried. V priebehu r. 1941 boli Židia odstránení z hospodárskeho života likvidáciou a tzv. arizáciou židovských podnikov. Viac ako 30 židovských podnikov s menším obratom štát zlikvidoval a tovar zhabal. Asi 15 väčších obchodov a priemyselných podnikov bolo arizovaných.

9. septembra 1941 vyšlo vládne nariadenie č. 198/1941 Sl. z. známe ako Židovský kódex, ktorým vyvrcholilo legislatívne prenasledovanie Židov na Slovensku, a tiež svojimi paragrafmi nariadilo pracovnú povinnosť pre Židov. Následne vznikli pracovné a koncentračné tábory, kam koncom toho istého roka odvieďli miestni príslušníci Hlinkovej gardy viacero Židov zbavených existenčných možností na nútené práce.

Súpis Židov zo začiatku r. 1942 v Okrese Púchov evidoval 449 osôb židovského pôvodu. Násilné deportácie židovských spoluobčanov z Púchova a okolia sa začali koncom marca r. 1942. Z celého púchovského okresu bolo dňa 22. marca 1942 naložených do prvého vlaku smerujúceho do koncentračného strediska v Žiline 44 mužov. V ďalších dvoch marcových transportoch (24.

a 28. marca 1942) boli z Púchova odvezené len Židovky. Zo stanice Žilina-Záriečie odišlo postupne ďalej do vyhladzovacích táborov na územie Auschwitzu a Ľublinu v nacistami okupovanom Poľsku celkovo 19 transportov s 18 223 Židmi a medzi nimi i Púchovčania. Celkovo bolo z mesta Púchov odtransportovaných 160 osôb židovského pôvodu a ďalšie z celého okresu. Transporty z púchovskej železničnej stanice v mestskej časti Horné Kočkovce smerovali do Žiliny aj 23. apríla, 6. júna a 27. augusta 1942. Do októbra 1942 bolo do vyhladzovacích táboroch z Púchova násilne deportovaných

asi 80 % Židov. Po prerušení deportácií na jeseň r. 1942 zostalo v celom okrese len 12 židovských rodín dočasne chránených výnimkami. Malopočetná náboženská obec sa pripojila k náboženskej obci v Ilave. V čase SNP a po jeho potlačení sa časť židovských spoluobčanov ukryla. Rodiny, ktoré nemecká bezpečnostná služba zaistila, deportovala do koncentračných táborov bez výnimiek alebo zavraždili na území Slovenska.

Po vojne sa vrátil do Púchova iba malý počet Židov. Na krátky čas obnovili náboženskú obec a niektoré kultové objekty.

V r. 1948 stál na čele asi 30-člennej obce Móric Rácz. Časť púchovských Židov sa v r. 1949 vysťahovala do Izraela a do iných štátov. Synagóga vplyvom totalitných režimov prišla o svoj pôvodný účel, začala chátrať zvonku, vnútri bol priestor predelený novým podlažím a slúžila ako obchod s nábytkom a kobercami. V r. 1988 ustúpila púchovská synagóga bagrom a „modernej socialistickej výstavbe“.

Židia v Púchove – štatistika

rok	Počet obyvateľov Púchov	Počet izraelitov v Púchove	% podiel izraelitov v Púchove
1828	894	391	44 %
1869	1423	422	30 %
1880	1361	370	27 %
1890	1420	352	25 %
1900	1529	349	23 %
1910	1540	325	21 %
1919	1916	247	13 %
1921	1639	250	15 %
1930	1662	234	14 %
1940	3279	215	7 %
1948	4219	23	0,5 %

Podiel Židov na podnikaní podľa súpisu živnosti z roku 1921

Druh podniku	spolu	vo vlastníctve Židov
miešaný tovar	18	10
hostince a reštaurácie	9	5
drevo a stavebný materiál	5	3
kožený tovar	4	2
metrový textil, odevy	5	3
kuchynské náradie, sklo	3	2
železiarstvo a technický materiál	1	1
mäso a údeniny	6	4
poľnohospodárske výrobky	4	2
poisťovne a obchodné zastupiteľstvá	?	7

Ďalšie tabuľky:

Tabuľka k likvid. podnikom: https://www.upn.gov.sk/projekty/likvidacie/vysledky-vyhľadavania/?mesto_obec=P%C3%BAchov

Tabuľka k arizácii: https://www.upn.gov.sk/projekty/arizacie/vysledky-vyhľadavania/?mesto_obec=P%C3%BAchov

Fotografie s popismi v poradí v texte:

1 Púchovská synagóga bola centrom náboženského, spoločenského a kultúrneho života miestnych Židov

2 **Žid. cint. na úpäti kopca** - Pohľad na mesto Púchov nad Váhom v 30. rokoch min. storočia od židovského cintorína

3 **Štefan Buchwalder zahynul...** – Štefan Buchwälder (nar. 1924) hrajúci sa v roku 1939 na dnešnom Námestí slobody v Púchove – 27. marca 1942 bol deportovaný do koncentračného tábora v okolí Lublinu, kde zahynul

4 Židia z Púchova v sprievode Hlinkovej gardy čakajúci na žel. stanici na deportáciu dňa 22. 3. 1942

5 Druhá strana fotografie Židov na žel. stanici s nenávisťným textom: „Židia, sledujte Hitlerovu ruku. Váš zhubný život je na konci. Teraz budete na chlieb svoj každodenný zarábať v pote svojho čela. Takto pevne chyteným, nič vám nedarujeme. Bežte do práce. Von z Púchova! Púchov v marci 1942.“

6 Po holokauste stratila synagóga v Púchove svoj pôvodný účel, začala chátrať a jej interiér slúžil ako obchod s nábytkom.

Obnova cintorína 2025

Na obnovu židovského cintorína na jar 2025 sa podujali žiaci triedy sexta Gymnázia Púchov v rámci ročníkových skupinových projektov, projektom „Ako nezabudnúť“. Peniaze získali z Nadácie Ekopolis vo výzve Zelené oázy 2025 v hodnote 2500€ a vlastnou zbierkou v aplikácii DONIO vyzbierali 3351€. Cintorín vykosili, vyčistili od náletov, obnovili schodište, natreli vstupnú bránu a s pomocou Ing. Timoteja Briša, z firmy Yggdrasil vytvorili základ pre nový mestský priestor pokoja a rozjímania, nový park spomienok. Vysadili tu 9 líp (*Tilia cordata*), 8 bukov (*Fagus sylvatica*), 6 javorov (*Acer campestre* elsríjk, *Acer pseudoplatanus*), 5 dubov (*Quercus petraea*, *Quercus robur*).

„Tento priestor bol podporený z grantového programu

Zelené oázy Nadácie Ekopolis a spoločnosti SLOVNAFT, a.s..

